

NATURA CEREMONIAL-RITUALICĂ A ACTULUI SOCIAL PUBLIC DE ÎNVESTIRE ÎN FUNCȚIE A JUDECĂTORULUI

Nicolae SADOVEI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

SUMMARY

The act of justice implementation as a fundamental form of public activity concerning the examination and solution of cases with the aid of the judge is a complex act. In this respect, the present communication has the goal to identify the ceremonial-ritual nature of the level of the central entity, participant in the act of justice implementation – commissioning the judge in the post – the modes this ritual is legally institutionalized and consecrated.

Generalități. Actul de efectuare a justiției este, prin excelență, un act social public încărcat de elemente de ordin ceremonial-ritualic. Din toată gama actelor social-publice care țin de domeniul dreptului, actul de efectuare a justiției de către instanța de judecată nu numai că este „vârful de lance” al dreptului, dar a fost, este și, cu siguranță, va fi și în continuare marcat de un șir de elemente care depășesc limitele formalismului dreptului, avându-și rădăcinile în afara spațiului profan al pozitivismului juridic. După excelența formulare a cercetătorului și marelui om de știință Mircea Eliade, *orice realitate profană are în spatele ei o concentrare de sacru*¹. Actul de efectuare a justiției, ca și formă fundamentală a activității publice ce ține de examinarea și soluționarea cazurilor de către instanța de judecată prin intermediul judecătorului, este un act complex, care se manifestă pluridimensional, inclusiv prin participarea tuturor actorilor implicați în procesul efectuării justiției la un ansamblu de practici de natură diferită, unele dintre care poartă caracter ceremonial-ritualic. Acest ansamblu de practici ceremoniale conferă un stil personal actului de justiție, care îl face să se deosebească de alte entități din domeniul dreptului, care nu fac parte din sistemul judiciar și nu sunt recunoscute ca aparținând acestuia. În acest sens, comunicarea de față are drept scop identificarea naturii ceremonial-ritualice la nivelul entității centrale, participantă la actul de efectuare a justiției – a actului de investire în funcție a judecătorului, – și a modurilor în care acest ritual este instituționalizat și consacrat sub aspect legal.

Comportamentul ceremonial-ritualic, din cadrul actului social public de investire în funcție a judecătorului, servește drept ancoră psihologică pentru valorile subiectului investit, participant la actul de efectuare a justiției, oferind un simț al identității și al apartenenței la un grup social ce diferă de toate celelalte grupuri care pot fi identificate la nivel so-

ciojuridic. Fiind consacrat legal, comportamentul în cauză conferă valoare intrinsecă atât entității judiciare *per ansamblu*, cât și fiecărui subiect participant la relațiile sociale care apar în procesul de efectuare a actului de justiție și, în primul rând, celui care este investit cu dreptul de a efectua, în numele legii, actul de justiție – judecătorului. Dacă am aborda actul respectiv nu doar ca și fenomen juridic, ci pluridimensional, inclusiv ca și o componentă recunoscută și consacrată deja a spectacolului socializării, participanții la actul respectiv, antrenați în procesul de efectuare a justiției, au calitate dublă: pe de o parte, sunt *spectatori* asistenți la această formă de spectacol socializat, iar pe de altă parte, au calitatea de *actori* implicați direct în actul de efectuare a justiției. Aceștia sunt, după inspiratul termen propus de către antropologul și psihologul francez Pascal Lardellier pentru a defini participanții ritualurilor comunitare, un fel de *spect-acteurs*².

Potrivit definițiilor enciclopedice, ritualul presupune, în mod obligatoriu, un ceremonial, desfășurat după reguli tradiționale, în momente importante din viața comunității³. Ca și activități, ritualurile sunt menite să se repete, într-un mod deliberat și plin de semnificații. Desigur că majoritatea ceremoniilor ritualice poartă haină religioasă, dar nu toate ritualurile îmbracă acest gen de haină, cum este și cazul ceremoniilor ritualice de investire în funcție a judecătorilor. Acestea se referă la totalitatea gesturilor și evenimentelor care se produc cu regularitate la nivelul entității magistraturii, având o importanță deosebită pentru funcționarea magistraturii și fiind împărtășite, de regulă, de fiecare participant la actul social public de investire în funcție a judecătorului.

Natura raportului juridic apărut în urma investiției în funcție a judecătorului. Puterea judecătorească se exercită, potrivit normelor legale în materie⁴, numai prin instanța judecătorească în persoana judecătoru-

lui, care este unicul purtător al acestei puteri, el fiind investit constituțional cu atribuții de înfăptuire a justiției, pe care trebuie să le execute numai în baza legii. Judecătorii, cu excepția judecătorilor Curții Supreme de Justiție, se numesc în funcție de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Astfel, judecătorii sunt demnitari publici care dețin o funcție de demnitate publică, ocupată prin mandat obținut indirect, prin numire în condițiile legii⁵. Raporturile juridice de prestare a muncii ale tuturor persoanelor cu funcții de demnitate publică – inclusiv ale judecătorilor – sunt, potrivit prevederilor art.6 din Legea 199/2010, *raporturi de exercitare a funcției*. În cazul judecătorilor, raporturile în cauză sunt generate de actul de numire în funcție, emis de către președintele țării, actul respectiv având calitatea de izvor al apariției raportului juridic. Astfel, potrivit prevederilor legale în materie, izvorul de apariție a raportului juridic de prestare a muncii de către un judecător este noncontractual, în sensul că actul juridic generator al raportului respectiv este un act de natură unilaterală, emanat de către un subiect cu autoritate publică, care își asumă astfel calitatea de autoritate angajatoare a judecătorului ca și demnitar public. În situația dată, raportul juridic de exercitare a funcției de judecător este un raport juridic de muncă, deoarece finalitatea urmărită de către ambii participanți la raportul respectiv – atât de către judecător, cât și de autoritatea angajatoare, – implică prestarea unei munci specifice de către persoana numită în funcția de judecător, în folosul direct al societății și al statului⁶.

Nefiind totuși generat de către un contract individual de muncă, raportul de muncă al judecătorului nu este un raport juridic de muncă tipic, grefat pe contractul de muncă, ci un raport juridic de muncă atipic, sursa acestuia fiind extracontractuală. Calificarea raportului de exercitare a funcției de judecător drept raport juridic de muncă atipic este fundamentată atât pe un șir de prevederi ale Legii 199/2010, care reglementează timpul de muncă, salarizarea, timpul de odihnă, suspendarea mandatului și răspunderea demnitarului public, cât și pe prevederile respective ale legii speciale în materie – ale Legii 544/1995. De asemenea, Legea 199/2010 consacră regula aplicării subsidiare a legislației muncii asupra raporturilor de exercitare a oricărei funcții de demnitate publică, stabilind, prin intermediul dispozițiilor finale și tranzitorii, că dispozițiile acesteia se completează cu prevederile legislației muncii, cu reglementările de drept comun civile, administrative sau penale, după caz, în măsura în care nu contravin legilor ce reglementează activitatea persoanei cu funcție de demnitate publică (art.24 din

Lege), în cazul nostru – dacă nu contravin prevederilor Legii 544/1995.

Actul social public de depunere a jurământului de către judecătorul investit în funcție și valențele de ordin mistic ale jurământului. Potrivit prevederilor legii generale (art.6 din *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică*), coroborate cu prevederile legii speciale (art.12 din *Legea cu privire la statutul judecătorului*), înainte de a începe să-și exercite funcția, judecătorul este obligat să depună jurământul de funcție. În acest sens, art.12 din Lege menționează că judecătorul va depune următorul jurământ: „*Jur să respect Constituția și legile țării, drepturile și libertățile omului, să-mi îndeplinesc cu onoare, conștiință și fără părtinire atribuțiile ce-mi revin*”. Jurământul în cauză necesită a fi depus în termen de 10 zile de la numirea în funcție, în ședință solemnă în fața Consiliului Superior al Magistraturii, după citirea comunicării actului de numire, iar actele efectuate de judecător, înainte de depunerea jurământului, sunt lovite de nulitate. Despre depunerea jurământului se încheie un proces-verbal, care se semnează de președintele ședinței Consiliului Superior al Magistraturii și de judecătorul care a depus jurământul. Totodată, depunerea jurământului nu e necesară în cazul promovării sau transferării judecătorului în altă funcție în altă instanță judecătorească.

Astfel, judecătorii fac parte din acele peste 20 de categorii de persoane care, pentru a ocupa o funcție sau a exercita o profesie, sunt obligate prin lege să depună jurământul. Jurământul depus de către judecător reprezintă o subcategorie a entității juridice generale a jurământului, și se încadrează în categoria jurământului profesional, cunoscut în doctrina anglofonă drept *oath of office*, iar în cea franceză drept *serment professionnel*.

Ce reprezintă jurământul? Potrivit surselor enciclopedice explicative, jurământul provine din latinescul *juramentum* și are mai multe înțelesuri, fiind evidențiate, de regulă, trei sau patru. Unul din înțelesurile atribuite jurământului este de *act social public*. În acest sens, jurământul este *un angajament solemn, exprimat de obicei printr-o anumită formulă (sau cuprinzând o formulă), prin care cineva se obligă să-și facă datoria față de țară (popor, stat etc.)*⁷. O analiză atentă a definiției respective, de sorginte enciclopedico-explicativă, ne permite să evidențiem anumite aspecte ale jurământului. În calitate de act social public de esență *sacramentum fidelitas*, jurământul depus de către un judecător-magistrat are următoarele valențe:

- jurământul judecătorului este un act social public,

exprimat de către o *persoană fizică*, după numirea într-o funcție de demnitate publică;

- jurământul judecătorului este un act social public, care exprimă o *ofrandă adusă țării (poporului, statului)* de către judecător, ca și destinatar;

- jurământul judecătorului este un act social public, expus sub forma unui *angajament solemn* al judecătorului, în cadrul unei ceremonii cu aspecte de ordin ritualic;

- jurământul judecătorului este un act social public, exprimat de către judecător printr-o *formulă prestabilită*, aprobată prin intermediul unei legi speciale;

- jurământul judecătorului este un act social public, conținând *obligația judecătorului în cauză să-și facă datoria*.

Aspectele enunțate aici nu reprezintă totalitatea valențelor posibile ale jurământului depus de către judecător. Ele redau numai partea vizibilă a esenței jurământului, dar acesta conține și o parte ascunsă, mai puțin sesizabilă. Fațeta respectivă a jurământului este partea cea mai solidă și care dă forță, dar și imprimă teamă; ea este ascunsă de privirea ochiului liber, fiind necesare instrumente și cunoștințe speciale pentru a-l putea expune unei cercetări științifice amănunțite. Ca și act social public, acesta conține, pe lângă exprimarea exterioară, și elemente insesizabile ochiului minții cercetătorului, neechipat adecvat, fiind necesare cunoștințe, deprinderi și abilități speciale din domeniul științelor antropologice și psihologice, pentru a distinge și aprecia corect, cu ajutorul unor măsurători și indicatori recunoscuți în arealul științific, valențele ascunse ale acestuia. Astfel, jurământul judecătorului, ca și act social public, depășește limitele profanului, fiind, totodată, și un act mai puțin sesizabil, cu elemente de ordin ritualic, mistic și tainic.

Actul social public de depunere a jurământului de către judecătorul numit în funcție presupune mai mult decât partea formalizată și vizibilă a lucrurilor. Ca și orice act public și solemn, jurământul are componența sa mistică ritualizată. În calitate de comportament ritualizat, unul din scopurile actului de depunere a jurământului constă în transcendența sinelui egoist al omului și proiectarea lui într-o realitate mai vastă, insesizabilă cu ochiul liber și cu măsurătorii obișnuite utilizați în procedurile științifice. Așa după cum menționau Andrew Newberg, Eugene D'Aquili și Vince Rause, viețile oamenilor sunt modelate de nenumărate activități și ceremonii ritualizate, de natură pur socială, civică sau normativă, inclusiv inaugurările și încoronările, procedurile judiciare etc.; rituri care ne arată ritualul într-o încarnare mai practică, ca mecanism pentru promovarea coeziunii sociale, încurajându-i pe

indivizi să lase la o parte interesele personale și să se dedice unor interese mai largi ale binelui comun⁸.

Depunerea jurământului și libertatea conștiinței judecătorului. Chiar dacă nu sunt în mod direct religioase, atât jurământul în sine, cât și ceremoniile structurate de depunere a acestuia, conțin elemente care țin strict de conștiința persoanei chemate să depună jurământul, adică de conștiința judecătorului. Fiind garantată constituțional, prin intermediul art.23 din Constituție, libertatea conștiinței trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc. Obligatorietatea impusă de lege unei persoane de a depune jurământul, pentru a accede la o anumită funcție sau pentru a exercita o anumită profesie, în cazul nostru pentru a accede la funcția de judecător, aduce atingere, în opinia noastră, libertății conștiinței persoanei, garantată constituțional. Lipssește, în acest caz, manifestarea de respect față de conștiința persoanei, cel vinovat fiind chiar statul, adică însuși autorul normei constituționale care cere imperativ manifestarea de respect reciproc în domeniul libertății de conștiință. Abordată prin prisma Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, obligativitatea necondiționată de a depune jurământul contravine, în opinia noastră, și prevederilor art.9 din Convenție, în special alin.(2) potrivit căruia libertatea persoanei de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora. În acest context, considerăm că norma legală privind obligativitatea necondiționată a depunerii jurământului de către judecătorul investit în funcție nicidecum nu se încadrează în cazurile când libertatea respectivă poate fi restrânsă.

În ceea ce ține de posibilitățile de soluționare a situației, acestea sunt relativ simple, legale și corespunzătoare întru totul normelor constituționale interne și practicii europene în materie. Astfel, potrivit Regulamentului Curții Europene a Drepturilor Omului, fiecare judecător al Curții depune jurământul sau face o declarație solemnă în acest sens. Art.3 din Regulament „*Serment ou déclaration solennelle*” stipulează următoarele: „*Avant d'entrer en fonctions, tout juge élu doit, à la première séance de la Cour plénière à laquelle il assiste ou, en cas de besoin, devant le président de la Cour, prêter le serment ou faire la déclaration solennelle que voici : «Je jure» – ou «Je déclare solennellement» – «que j'exercerai mes fonctions de juge avec honneur, indépendance et impartialité, et que j'observerai le secret des délibérations*”⁹. Este important de menționat faptul

că Regulamentul Curții permite judecătorilor numiți să aleagă sau depunerea jurământului, sau depunerea unei declarații solemne, criteriul de alegere aflându-se la discreția viitorului judecător. Indiferent de ce va alege judecătorul – *depunerea jurământului* sau a *declarației solemne*, – conținutul acestora este identic, cu excepția formulei introductive: „Eu jur”, în cazul celui care alege depunerea jurământului, sau „Eu declar solemn”, în cazul judecătorului care alege depunerea declarației solemne.

Declarația solemnă nu schimbă, sub aspect juridic, esența obligației asumate de către persoana care alege ca în loc de depunere a jurământului să facă o declarație solemnă. Astfel, în cazul jurământului depus de către judecător, cei care vor alege ca în loc să depună jurământul să facă o declarație solemnă, această declarație ar putea avea următorul conținut: „*Declar solemn că voi respecta Constituția și legile țării, drepturile și libertățile omului, că-mi voi îndeplini cu onoare, conștiință și fără părtinire atribuțiile ce-mi revin*”.

Și legislația în materie din multe alte state democratice oferă posibilitate aspirantului la o anumită funcție să aleagă între depunerea jurământului și depunerea unei declarații solemne, iar experiența în materie a unor țări este destul de veche. Astfel, încă în anul 1846 juristul englez Enoch Lewis a editat lucrarea *Observations on Legal and Judicial Oaths; Including a Brief Notice of the British Government for the Abolition of Unnecessary Oaths*, în care, pe lângă tratarea entității jurământului, menționa și despre măsurile Guvernului Britanic în domeniul abolirii unor jurăminte sau a înlocuirii acestora prin alte formule oficiale. În Irlanda, *The Law Reform Commission* a elaborat și publicat un raport, în anul 1990, denumit *Report on Oaths and Affirmations*¹⁰. După cum se menționa în raportul dat, refuzul unor persoane de a depune jurământul este fundamentat pe idei de ordin moral, etic și umanist, care țin de demnitatea ființei umane în calitate de ființă dotată cu rațiune, dar nu pe fundamente de ordin teologic. În caz contrar, vom fi puși în situația când respectarea ritualului, dar nu adevărul primează.

În privința obligativității depunerii jurământului s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, în cauza *Alexandridis împotriva Greciei*, Curtea a stipulat, în contextul cauzei date, faptul că libertatea de a manifesta convingerile religioase conține, de asemenea, și un aspect negativ, și anume, dreptul persoanei de a nu profesa o religie sau anumite convingeri religioase, dar și dreptul de a nu fi forțat să acționeze astfel, încât să se poată concluziona că persoana are asemenea convingeri sau nu. Autoritățile de stat nu sunt în drept să intervină în această sferă a conștiinței individuale și

să certifice convingerile religioase ale persoanei, sau să impună persoana să-și divulge convingerile sale privind domeniul spiritual. *Acest lucru este valabil mai ales în cazurile în care persoana este obligată să efectueze anumite acțiuni destinate executării unor obligații, în special, de a depune jurământul pentru a accede într-o anumită funcție*¹¹.

Este relevantă aici și experiența Marii Britanii în domeniu. Membrii unor confesiuni creștine, diferite de cea catolică, și anume, quakerii și moravienii, au refuzat să depună jurământul pe motivul că actul de depunere a jurământului este unul profanator. Pentru aceste persoane, anume forța credinței lor în faptul că își vor da darea de seamă în fața lui Dumnezeu le impunea refuzul de a depune jurământul profan cerut de către legile britanice. Pentru ca persoanele care țin de astfel de convingeri religioase să poată depune totuși jurământul, legiuitorul britanic a „inventat” noțiunea de *affirmation*, operabilă în cadrul *Common Law*, adică acea afirmație solemnă care este cunoscută astăzi drept *declarație solemnă*, dar care are, practic, același conținut ca și jurământul depus de către o persoană. Pentru prima dată în istorie, în anul 1696, printr-o lege – *An Act that the Solemn Affirmation and Declaration of the People Quakers shall be accepted instead of an Oath in the usual Forme* – în Anglia li s-a oferit creștinilor care țineau de confesiunea quakerilor, dreptul să nu depună în fața instanței jurământul, ci să facă o afirmație (declarație) solemnă. Deși atitudinea teologiei ortodoxe nu este unitară în acest sens, majoritatea teologilor recomandând creștinilor ortodocși să depună jurământul laic (profan), atunci când o cer legile statului laic, există și o poziție destul de puternică contrară, unul dintre cei mai cunoscuți promotori ai acesteia fiind teologul grec prof. Georgios Mantzaridis, potrivit căruia jurământul presupune credința religioasă, de aceea nu are sens pentru o persoană atee. Acesta menționează că textul novotestamentar precizează că jurământul nu este doar invocarea numelui lui Dumnezeu, ci și invocarea oricărui alt nume sau lucru sfânt, ceresc sau pamântesc, iar Hristos nu doar că interzice jurământul, dar și desființează minciuna¹².

Pentru un om care are o credință religioasă puternică, este puțin probabil că jurământul sau declarația solemnă în sine ar putea acționa ca un stimulent pentru respectarea legii. Pentru o persoană fără nici o credință religioasă, prin ipoteză, atât jurământul, cât și declarația solemnă, ar putea fi la fel de irelevante. Jurământul depus de către judecători sau de către alte persoane implicate legal în actul de efectuare a justiției nu a servit drept impediment pentru nerespectarea obligațiilor

ilor asumate prin jurământ și nici nu a dus la creșterea încrederii populației în actul de justiție. Orice persoană care va dori să înclace legea, inclusiv un judecător, nu va fi oprit, și cu toții cunoaștem acest lucru, de către faptul că a depus jurământul la investirea sa în funcție sau că a făcut o declarație solemnă.

Note:

¹ Citat de către Gabriel Liiceanu în: *Jurnalul de la Păltiniș*, București, Humanitas, 2011, p.61.

² Lardellier Pascal, *Teoria legăturilor ritualice*, București, Tritonic, 2009, p.216-217.

³ Cobeț D., Dima E., Faifer F., *Dicționar enciclopedic*, ed. a V-a, Chișinău, Cartier, 2004, p.807.

⁴ Art.1 din *Legea cu privire la statutul judecătorului* nr.544 din 20.07.1995 (republicată în: Monitorul Oficial al RM, nr. 117-119 din 15.08.2002).

⁵ Anexa la *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică* nr.199 din 16.07.2010 (publicată în: Monitorul Oficial al RM, nr. 194-1960 din 05.10.2010).

⁶ Sadovei Nicolae, *Dihotomia raportului juridic de muncă. Studiu monografic*, Chișinău, Garomont-Studio SRL, 2011, p.179-180.

⁷ A se vedea în acest sens, *Dicționar enciclopedic*, ed. a V-a, Chișinău, Cartier, 2004, p.476; *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, Univers enciclo-

pedic, 1996, p.551. Definiții cu un conținut relativ identic conțin și alte surse enciclopedice și explicative, inclusiv cele provenind din alte spații lingvistice, diferite de cel românesc.

⁸ Newberg Andrew, D'Aquili Eugene, Rause Vince, *De ce nu dispăre Dumnezeu: știința creierului și biologia credinței*, București, Curtea Veche Publishing, 2008, p.118.

⁹ Regulamentul este publicat pe pagina oficială a Curții Europene a Drepturilor Omului: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1062FEFB-C901-4155-A74F-987F908B026F/0/REGLEMENT_FR_Avril2011.pdf.

(accesat la 12.10.2011) Traducere din limba franceză a articolului 3 din Convenție: „*Jurământul sau declarația solemnă*”1. Înainte de începerea mandatului, fiecare judecător ales trebuie ca, la prima reunire a Plenarei Curții la care judecătorul asistă după alegerea sa sau, dacă este nevoie, în fața președintelui Curții, să depună următorul jurământ sau să facă următoarea declarație solemnă: „*Jur*” – sau „*Declar în mod solemn*” – „*că voi exercita cu onoare, în mod independent și imparțial atribuțiile ce îmi revin ca judecător și că voi păstra secretul tuturor deliberărilor. 2. Aceasta se consemnează într-un proces-verbal*”.

¹⁰ Raportul poate fi accesat la adresa: http://www.lawreform.ie/_fileupload/Reports/rOaths.htm (accesat la 12.10.2011)

¹¹ <http://www.echr.ru/documents/doc/5592774/5592774.htm> (accesat la 13.10.2011)

¹² Mantzaridis Georgios, *Jurământul – întărire a adevărului și a promisiunii*, articol publicat pe adresa: <http://www.crestinortodox.ro/morala/juramantul-intarire-adevarului-a-promisiunii-70856.html> (accesat la 15.08.2011).
